

Сила е безполезна; нека ги оставимъ на страна за съкопи.

На странния този догматъ, че сичко са управи отъ слѣпата Необходимостъ а не отъ нѣкоя божествена сила по горня отъ твореніята на невѣжеството, не бѣше безсмисленна заблѣжката че помислитъ на Необходимостята не подлежатъ нито на заключенія нито на разсужденія.

Нека оставимъ на страна слѣдователно, рече Арбатъ, древицата, невидимата, непонятната сила на Необходимостята и да са обрнемъ къмъ онѣзи сила която ни са види като служителъ на законитѣ. Съ нея повече можемъ да са оближимъ, нѣщо повече да научимъ, като вѣрваме самитѣ си очи; тѣзи другата сила е Природата. Сбѣркахъ мѣдрецитѣ дѣто искахъ да испытатъ свойствата на Необходимостята която е покрита отъ неизвѣстность и мракъ. Ако тѣ са ограничавахъ въ испытванъето на Природата, колко познанія бяхъ усъвършенствovali до днесъ! Постоянното изслѣдуваніе на Природата не е било никогa суетно, то откри много истини, защото имамъ предъ очитѣ си испытуемото и умѣтъ ни напипва причинитѣ и слѣдствіята. Природата е голѣмата душа на мѣръ, Необходимостята налага на Природата законитѣ на изпълненіето, и природата ни представя двояко средство за изслѣдуваніето ѝ, любопытството и паметята, съединеніето на които съставя сѣденъето и върхътъ на сѣденъето е мѣдростята. Съ помощта на тѣзи средства азъ прониквамъ въ тайнствата на самата природа. Испытвамъ земята, въздуха, морето, небето; намѣрвамъ помежду тѣзи части една тайна и обоюдна взаимность, виждамъ че луната управи прилива на морето, че въздухътъ храни земята и е источникъ на чувствозаніето и на живота на тваритѣ, че чрезъ наблюденіето на звѣздытѣ измѣрямы предѣлитѣ на земята и раздѣлямы времената на годината, че блѣдавата свѣтлина на звѣздытѣ ни води въ Хаоса на минжлото, и въ тайнствата на бѣдъщето. Заради туй като смы безсилны за да познаймы що е Необходимостъ, познаваме поне заповѣдитѣ ѝ. Каквы слѣдователно добродѣтели ще извлечемъ отъ религіята, защото трѣба да приедемъ една? Двѣ божества по мое мѣтнѣе, Необходимостята и Природата. Боготворѣ първата и са покорявамъ съ благоговѣніе на повелѣніята ѝ, боготворѣ и другата като я испытвамъ. На каква ли добродѣтель тѣ ни поучаватъ? На слѣдующата една; че сичко е подчинено на всеобщы закони: Слънцето свѣти за наслажденіе на многото но може и да вреди на нѣкои; нощта чрезъ сѣня докарва наслажденіе на множество челоувѣцы но и покровителствува убійцытѣ, лѣсоветѣ украсяватъ земята но криятъ въ тѣхъ